Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

MĂRIA SA, NEAGOE BASARAB...

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Ediție alcătuită și îngrijită la
Mănăstirea Diaconești

Tipărită cu binecuvântarea
Preasfințitului IOACHIM BĂCĂUANUL,
Episcop vicar al
Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului

Editura Bonifaciu, 2012

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

Lămurire asupra ediției 5

Predoslovie 9

Însemnările Monahiei Platonida,
Doamna Despina a Țării Românești 11

Bibliografie 325

Glosar 329

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

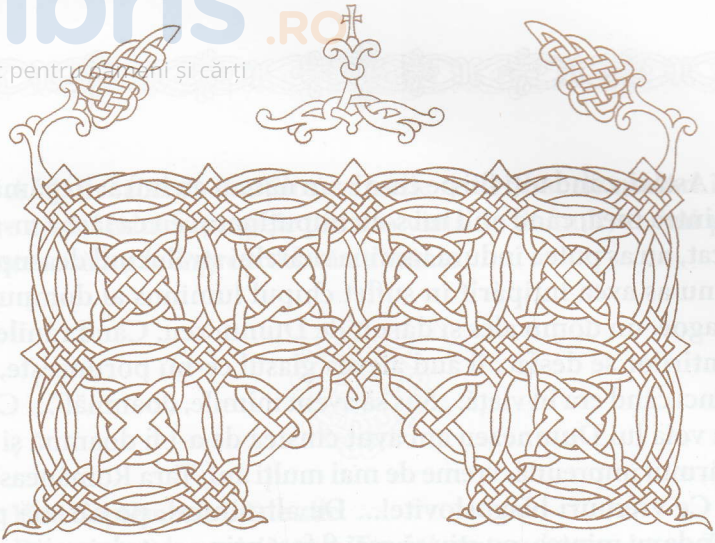

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

1551 Septembrie 15 zile, Schitul Ostrov

Doamne, ce este omul că-Ți amintești de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat pe el...

Astăzi s-au împlinit treizeci de ani de când robul lui Dumnezeu, bunul domn Neagoe Basarab, a plecat din această viață degrab trecătoare, ca dintr-o vale a durerilor, spre locașurile cerești cele veșnice.

Odihnească-se în pace sufletul lui, alături de sufletele copiilor noștri, coconii Theodosie, Petru, Ioan și Anghelina, Ruxandra și monahia Sofronia!

Este seară și întorcându-mă de la Vecernie în chilioara mea tăcută, am luat hârtie și condei pentru a-mi deșerta inima de poverile grele și a le așterne spre știință nepoților și strănepoților noștri. Bucurii și lacrimi, împliniri și sfâșieri, slavă și înfrângeri amare...

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Astăzi, când toți fiii pe care i-am născut au intrat în pământ înaintea mea, când anii mi s-au împuținat și eu ca iarba m-am uscat, nu aș putea îndura lumina soarelui strălucind deasupra, de nu aș avea întipărit în suflet chipul luminos al domnului Neagoe, un domn ales și dăruit de Dumnezeu. Când rănile amintirilor se desfac, îi aud aievea glasul ce-mi poruncește, ca atunci când era în viață: „Sus să avem inimile, doamnă!”... Căci din voia lui Dumnezeu am avut cinstea de a-i fi doamnă și de a cârmui împreună, vreme de mai mulți ani, Țara Românească.

Ce vremuri blagoslovite!... De altminteri, pe cât mă pot întinde cu mintea, nu știu să mai fi fost prin aceste locuri vreun domn așa evlavios și fără prihană precum a fost Măria sa și-mi pare că multă vreme va trebui să treacă până ce Dumnezeu va ridica pe altul asemenea lui. Alături de domnul Neagoe am aflat mărgăritarul cel mai scump și singura vistierie ce nu se poate fura de nimeni: dragostea lui Dumnezeu. Căci aceasta este bucuria statornică și plinătatea cea fără lipsă a inimii.

Măria sa a avut un suflet sfânt. Viața lui scurtă s-a trecut mistuindu-se ca o lumânare de ceară curată ce arde în sfeșnic și luminează tuturor. A fost un om care, iubind pe Dumnezeu mai mult decât pe sine, și-a petrecut zilele vremelniciei sale într-o necurmată pocăință. Fiecare faptă a sa era una a evlaviei, fiecare gând era o rugăciune, cugetând la Legea lui Dumnezeu ziua și noaptea. Din viața Măriei sale am învățat că nu este sfârșit pocăinței, nici dragostei dumnezeiești și că sufletul însetat după Domnul se vede pururea la începutul căii și nu știe că se înalță din putere în putere și că pune suișuri în inima sa...

Însă după moartea domnului, nimic n-a mai fost ca înainte. Viața mea s-a clătinat de multe ori, în furtuni și vifore îngăduite de Dumnezeu. Pentru aceea, simțindu-mi sărăcia sufletească, am bătut la ușa milostivirii lui Dumnezeu, venind la acest liman de mântuire. În liniștea Schitului Ostrov cel înconjurat de apele Oltului, îmi caut azi odihna sufletului în rugăciune și singurătate.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Aici, în tăcerea nopților, valurile ce se zbat de maluri îmi pare că-mi aduc crâmpeie dintr-o viață de demult, ce îmi poruncesc să nu le îngrop odată cu mine.

1551 Septembrie 20 de zile

Din pântecele maicii mele Tu ești ajutorul meu, întru Tine este lauda mea pururea...

Primele mele amintiri sunt din anii copilăriei, din Țara Sârbească în care am văzut lumina zilei și am primit harul Sfântului Botez. Tatăl meu a fost despotul Iovan Brancovici, domnitorul de atunci al sârbilor. Am fost crescută la Curtea din Srem de dascăli iscusiți în toate științele, dar mai ales în cunoașterea credinței pravoslavnice și a învățăturilor Scripturii.

Țara sârbească era mult smerită și chinuită de apăsarea jugului robiei turcești, după ce în 1389, în bătălia de la Kosovo, străbunicul meu, slăvitul țar Lazăr, fusese înfrânt de otomani pe Câmpia Mierlei. De atunci a început suferința noastră, suferință pe care noi înșine am ales-o pentru a nu ne lipsi de Împărăția cerească. De atunci sârbii au o vorbă: „Înfrângerile înțelepțesc mai mult decât biruințele, iar slava pământească la nimic nu folosește în ceasul Judecății".

Copilăria mea la Curtea sârbească a fost însoțită de umbrele despoților ale căror vieți ne erau povestite înainte de a adormi. Eram legănați în șoaptele cântărilor ce lăudau vitejia și evlavia țarului Lazăr, căci înfrângerea de la Kosovo a fost cântată de sârbi mai mult decât orice biruință. Și ni se insufla în chip tainic că fiecare fiu ce se năștea într-o familie de sârbi are o singură moștenire de la înaintași: datoria de a fi un urmaș

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

al pătimirii țarului Lazăr.

N-am uitat până astăzi povestea bătăliei de la Kosovo, care mi se spunea adesea în nopțile copilăriei mele...

Două oștiri aprige s-au înfruntat atunci. Una își apăra credința și pământul, alta venea să cucerească, să prade și să îngenuncheze. Sultanul Murad I a năvălit cu armată nesfârșită de ieniceri și spahii, iar țarul Lazăr a strâns toată oastea Țării Sârbești. Înaintea bătăliei, el a cerut jupanilor și oștenilor să fie pregătiți de moarte. „Cel ce nu este în stare să-și apere pământul, să nu mai aibă parte de rodul grâului și al viței de vie!", a hotărât cu sfântă asprime. În ziua dinainte, împreună cu toată oastea, țarul Lazăr s-a împărtășit cu Trupul și Sângele lui Hristos, încredințând viața lui și soarta țării sale în mâinile lui Dumnezeu. În acea noapte a avut o vedenie înfricoșătoare: un înger i s-a arătat și i-a cerut să aleagă între împărăția pământească și cea cerească. Dacă voia o împărăție pământească, atunci urma să îl învingă pe Murad cu toată oastea lui, iar dacă alegea Împărăția cerească, atunci el și toți sârbii aveau să moară în luptă. Iar sufletul marelui Lazăr a cântărit drept: împărăția pământească este scurtă și trecătoare, cea cerească este veșnică și nepieritoare. Și țarul a ales Împărăția cerească.

Au urmat zilele războiului. Pe Câmpia Mierlei au curs râuri de sânge. Mai întâi cneazul Miloș Oblici a străpuns rândurile oștirii turcești și pătrunzând în cortul sultanului, l-a rănit de moarte cu sabia. Fiul său, Baiazid, a ascuns aceasta turcilor și s-a năpustit cu furie năpraznică spre inima oștii sârbești, care era viteazul Lazăr. A urmat o luptă încleștată. Trei cai împărătești au fost sfârtecați sub țarul Lazăr, dar el lupta încă, nesimțind rănile de pe trup. Înconjurat de turci, țarul a fost răpus și odată cu el, întreaga armată sârbească. Baiazid s-a minunat de bărbăția țarului Lazăr și de felul în care a primit moartea. De aceea a îngăduit sârbilor să-i înmormânteze trupul cu cinste.

Apoi a fost un doliu mare și o jale nesfârșită pretutindeni.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Țara văduvită de feciorii ei viteji a plâns cu tânguire amară împreună cu despota Milița, soția țarului, și nu era cine să le poată mângâia. Lacrimile orfanilor, rugile mamelor și ale logodnicelor, tânguirile soțiilor urcau necontenit la Dumnezeu.

Rănile erau încă sângerânde când sultanul Baiazid i-a trimis despotei Milița o scrisoare de pace. Era însă o pace cumpărată cu altă suferință, căci sultanul făgăduia iertarea în schimbul Oliverei, fiica cea mică a țarului Lazăr. Sufletul țarinei Milița a murit încă o dată... Sabia și Coranul cereau numai preț de robie și umilință. Într-un sfârșit, ea și-a biruit durerea de mamă și - deși însuși Patriarhul Spiridon al Serbiei s-a împotrivit la aceasta - și-a jertfit fiica pentru binele poporului, trimițându-o ca pe o nouă Esteră în mâinile vrăjmașilor. A pus însă o singură condiție: ca Olivera să rămână în credința creștinească. Fiica s-a supus mamei sale, iar despota Milița s-a călugărit, primind numele de monahia Evghenia. De atunci, împreună cu țarul Lazăr, au fost cinstiți amândoi de poporul sârb ca sfinți.

Cu astfel de povestiri am crescut la Curtea din Srem... De mici, copiii sârbi știau că s-au născut pentru suferință și pătimire, pentru cruce și, prin ea, pentru Împărăția lui Hristos. Și spre încredințarea tuturor, Dumnezeu ne-a lăsat trupul țarului Lazăr nestricat de trecerea anilor, izvorând mir cu bună mireasmă, ca mărturie a slavei pe care a primit-o în cer.

Iar eu, roaba lui Dumnezeu Elena Milița, astăzi monahia Platonida, am urmat această cale a strămoșilor mei, deși am fost fiica lor cea mai de pe urmă...

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

1551 Octombrie ziua întâi

Acoperământul Maicii Domnului, Împărăteasa cerului și a pământului...

Câte lacrimi n-au fost în viața mea și câte viscole aprige n-au suflat peste sufletul meu, după îngăduința și voia lui Dumnezeu! Căci adânc mare sunt judecățile Lui. Și în toate amărăciunile am aflat scăpare la mila negrăită a Precuratei Sale Maici. Chiar și numai pomenirea numelui ei aduce sufletului bucurie, căci ea a venit în această lume pustiită de iarna păcatelor ca o primăvară veselitoare ce a odrăslit mântuirea lumii. Nu sunt graiuri care să poată lăuda după vrednicie milostivirea Născătoarei de Dumnezeu. De ea se bucură toată făptură, cerul și pământul, îngerii și oamenii.

La ajutorul Împărătesei cerești, la ocrotirea și mila sa am alergat din anii prunciei și rugăciunea către Preacurata Maică a Domnului a fost mângâierea zilelor mele.

Aveam câțiva anișori când bunica mea, despota Anghelina, m-a dus înaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu și mi-a spus:

- Iată, Milița, ea este maica ta, care te va ocroti toată viața! Când nu va fi nimeni să te ajute, când nu va fi nimic să te poată alina, singură Maica Domnului nu te va părăsi!

Și așa a fost, cu adevărat. De altfel, în fiecare seară o auzeam pe bunica rugându-se în odaia ei Maicii Domnului și încredințându-i grija noastră, a tuturor. La lumina sfioasă a lumânărilor, sub fumul înmiresmat de tămâie, o vedeam îngenuncheată înaintea icoanei, iar glasul ei îmi părea că străpunge cerul și-l unește cu viețile noastre, cu tăria unei legături ce nu poate fi ruptă de nici o putere a lumii acesteia. Și rugăciunile ei m-au ocrotit apoi toată viața.

Despre maica ce m-a născut păstrez puține amintiri, care s-au șters cu trecerea anilor, căci ea a murit bolnavă de tânără,

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

la puțină vreme după nașterea mea.

După moartea mamei, toată grija creșterii mele a purtat-o bunica Anghelina. Bunica a avut un suflet sfânt, iar înaintea pomenirii ei mă închin cu evlavie și recunoștință. Povestea vieții sale a fost pentru mine cea mai înaltă învățătură despre cum trebuie să fie o soție, o mamă, o doamnă și, în sfârșit, o monahie, căci spre sfârșitul vieții ea s-a călugărit.

Bunica Anghelina a fost fiica principelui Gheorghe Skanderbeg al Albaniei. Când tânărul despot al Serbiei, Ștefan Brancovici, a fost orbit de turci ca să nu mai poată domni și apoi urmărit pretutindeni pentru a fi ucis, el s-a refugiat în Albania, unde a aflat milă și ocrotire la Curtea principelui Gheorghe. Acolo, cea care l-a îngrijit a fost bunica, fiica principelui, pe atunci o tânără frumoasă, cu o educație aleasă. Așa s-a înfiripat dragostea lor. Nobleța sufletului Anghelinei s-a aplecat asupra rănilor despotului suferind și o iubire evanghelică, binecuvântată, i-a unit pentru totdeauna. S-au însoțit la puțină vreme și au fost împreună o icoană a dragostei creștinești. Au avut doi fii, Gheorghe și Iovan, ultimul dintre ei fiind iubitul meu tată.

❀

După o vreme de la moartea mamei, tatăl meu s-a recăsătorit cu Helenca, noua despotă, de la care a mai avut două fiice. El a urcat pe tronul țării după fratele său Gheorghe, care s-a călugărit din tinerețe. Aveam vreo șapte ani când tata a devenit despot al Sremului. El m-a iubit mult până la sfârșitul vieții sale și, deși era mereu plecat cu treburile Curții ori la vreo bătălie, totuși, din vreme în vreme își făcea timp și pentru mine, luându-mă în drumurile pe care le făcea la rudele noastre, la mănăstiri ori la Curtea regelui Vladislav de la Buda, unde mergea uneori, deoarece ca despot a căutat peste tot sprijin pentru ca țărișoara noastră să nu piară cu totul sub stăpânirea turcească.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Și în toate zilele Preacurata Maică a vegheat asupra vieții mele, călăuzindu-mi pașii după voia cea bună și înțeleaptă a lui Dumnezeu. *Căci după cum nu știi calea vântului și cum se tocmesc oasele în pântecele maicii, tot așa nu poți pătrunde lucrarea lui Dumnezeu care face toate*, cum spune Ecclesiastul...

1551 Octombrie 3 zile

Soarele a apus dincolo de creste și întorcându-mă în chilia mea, îmi caut iarăși puțină odihnă pe filele acestui caiet. A fost o zi încărcată cu pregătirile pentru iarnă ale schitului, cu primirea zugravului Dobromir, cu slujbele obișnuite. Pe la amiază a trecut Oltul la schit o văduvă sărmană cu fiicele ei, rugându-mă să le ajut și să le dau puțină cunoștință de carte bietelor orfane. Deși au trecut atâția ani de la moartea bunului Neagoe, oamenii încă îmi spun mai întâi „doamnă" și apoi „maică Platonida"...

Fiicele acestei mame îndurerate mi-au umplut sufletul de duioșie. Nu aveau mai mult de unsprezece ani, erau frumoase la chip, îngrijite, dar cu o privire ce le destăinuia tristețea de a fi pierdut pe cineva drag. Le-am făgăduit că le voi ajuta.

Privindu-le, gândul mi s-a dus departe, în copilăria mea, la o fetiță cu cosițe negre care abia împlinise și ea, pe atunci, unsprezece ani...

Era toamna anului 1499. Bunica Anghelina m-a înștiințat că voi merge la un banchet al principelui Vladislav, în suita domnească a tatălui meu.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Am fost îmbrăcată în veşminte de preţ, cu diademe şi podoabe de aur în păr, cu rochie de brocart argintat şi nestemate în loc de nasturi. La unsprezece ani, se chema că eram de acum o prinţesă a Sremului! Bunica a scos din cuferele ei de podoabe aceste daruri şi m-a gătit cu dragoste. M-a sfătuit cum să mă port, spunându-mi cu înţelepciune că acea vizită va fi însemnată pentru mine. Şi aşa a fost.

Îmi amintesc cât de maiestuoasă mi s-a părut Curtea de la Buda, cu palatul regelui Vladislav şi cu mulţimea nobililor veniţi de pretutindeni!

După ceremonia primirii şi masa cu fast împărătesc, oaspeţii mai tineri au fost poftiţi în salonul de pictură al Curţii, fala întregului palat. Era acolo o artă cu totul nouă pentru mine, străină de zugrăveala ce-mi încălzea inima în bisericile noastre sârbeşti. Din tablouri îmi părea că mă urmăresc priviri reci, de care-mi era teamă.

Gazda, un nobil învăţat al palatului, ne-a lăudat însă arta apuseană:

- Pe ruinele Constantinopolului, pe care cu toţii l-am plâns, se ridică o nouă lume şi o nouă artă. Europa merge de acum pe calea înnoirii şi iluminării, slobozindu-se de canoanele depăşite de vremi. Priviţi această Madonă! ne-a mai spus el, arătându-ne un tablou în care Preacurata Fecioară era despletită şi purta în braţe un prunc dezbrăcat. Câtă graţie, câtă căldură umană!...

Aceste cuvinte au fost pentru mulţi dintre oaspeţi o grea umilinţă, căci protecţia pe care ne-o dăruiau apusenii n-a fost niciodată dezinteresată.

Atunci însă s-a auzit un glas:

- Am admirat meşteşugul mare al zugravilor domniilor voastre! Să ştiţi însă că această pictură se adresează mai mult simţurilor trupeşti decât sufletului, iar ceea ce se clădeşte pe simţuri are tăria nisipului şi a cenuşei. Icoana bizantină nu va muri, pentru că puterea ei este duhovnicească. În icoana bizantină noi

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

mărturisim și păzim neatinsă curăția Maicii Domnului. Ea este Maica unui Fiu Răstignit și prin aceasta, a tuturor celor ce pătimesc. Și-mi pare că Preacurata se odihnește mai mult în frescele bisericilor noastre cotropite de turci, decât în palatele pline de fast, unde pare dezbrăcată de neprihănirea ei!

Mi-am ridicat privirea spre cel ce rostise aceste cuvinte îndrăznețe. Era un tânăr jupan din Țara Românească, înalt la stat, cu ochii luminați de sprâncene duioase, cu fața senină și bucle castanii până la umeri. Vorbise cald, liniștit, însă cu putere. L-am privit cu recunoștință și sfială, ca pe un înger coborât din frescele sârbești...

Spre seară l-am zărit iarăși în grădină, deosebi de zarva palatului. Stătea drept, adâncit în gânduri, scrutând dincolo de frumusețile grădinii principelui Vladislav. Abia când m-am apropiat mi-a auzit pașii în covorul de frunze. S-a plecat înaintea mea, deși nu eram decât o fetiță de unsprezece ani, iar eu am îndrăznit să-i spun:

- Vă sunt recunoscătoare pentru cuvintele frumoase ce le-ați rostit. Drept mulțumire, aș vrea să vă fac un dar din partea țarului Iovan Brancovici. Este un medalion cu chipul Maicii Domnului, maica celor ce pătimesc, ocrotitoarea creștinilor...

Și i-am întins medalionul pe care-l purtam la gât. El m-a privit cu dragoste și uimire, spunând că nu este vrednic de un asemenea dar...

O voce însă a curmat vorbirea noastră:

- Milița!... Despota Milița!...

Era glasul tatălui meu, care mă căuta nedumerit. Am alergat înspre palat, lăsând în urma pașilor foșnetul frunzelor, iar în mâinile acelui necunoscut medalionul Maicii Domnului și, odată cu el, o parte din inima mea.

Această amintire luminoasă am purtat-o în suflet cu taină și dor în toți anii copilăriei...

Înainte de plecarea de la Buda ne-am luat rămas bun cu pace unii de la alții. Atunci am aflat că tânărul cel cu chip de

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

înger era mare dregător la Curtea lui Radu, voievodul Țării Românești.

Acesta era Neagoe Basarab, omul de care Maica Domnului mi-a legat viața din anii copilăriei. Aveam să-l reîntâlnesc abia peste cinci ani, în Țara Românească.

1551 Octombrie 9 zile

Pomenirea Sfântului Ștefan cel orb, bunicul meu...

Astăzi am făcut o colivă la adormiți și una la sfinți, pentru bunicul meu. Și m-am întors iarăși cu gândul la anii petrecuți la Curtea din Srem, ani scăldați mai mult în lacrimi.

Aveam numai doisprezece ani când bunul meu tată a murit și m-a lăsat fără ocrotire. Mama vitregă s-a recăsătorit și a fost recunoscută de regele ungar ca singura moștenitoare a tatei. Bunica Anghelina nu mai alerga decât la mănăstiri, unde înaintea icoanelor făcătoare de minuni și a sfintelor moaște se ruga cu deadinsul pentru ocrotirea noastră.

Cel mai adesea mergeam împreună cu bunica la Kupinovo, unde se aflau moaștele întregi și izvorâtoare de mir ale soțului ei, despotul Ștefan cel orb. În tinerețe, ei au petrecut în surghiun, mai întâi în Albania, apoi în Italia. Acolo bunicul meu cel multpătimitor a murit de tânăr. După o vreme, bunica a fost chemată din nou în Serbia și nu a plecat fără să ia cu sine trupul despotului Ștefan. Trecuseră șapte ani de la moartea lui, însă dezgropându-l, l-au aflat întreg, nestricat și binemirositor. Astfel, bunica a adus în pământul sârbesc sfintele moaște ale soțului ei, care au fost așezate cu cinste în Mănăstirea Kupinovo.

O, sfinte al lui Dumnezeu, despote Ștefan, roagă-te lui Hristos pentru noi!